

the legislator to use the same terms to denote the same phenomena. For example, general meetings held online are referred to in various Ukrainian law acts as «video conferencing», «remote meeting», «electronic meeting» and so on.

Keywords: joint stock company, limited liability company, corporate rights, general assembly of participants, remote participation, digitalization of company law

Вінтоняк Н.Д.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ДО ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ У ТОВ З ОДНИМ УЧАСНИКОМ

УДК 347.191:347.669

Постановка проблеми. Спадкування корпоративних прав учасника юридичної особи корпоративного типу не втрачає своєї актуальності як у теоретичних, так і практичних дослідженнях. Це зумовлено тим, що такий об'єкт спадкових прав як корпоративні права регулюються на межі норм, що стосуються не тільки спадкового права, а й з урахуванням специфіки норм корпоративного права. Особливої уваги потребують питання, які пов'язані з управлінням корпоративними правами одним із спадкоємців до прийняття спадщини у товариствах з обмеженою відповідальністю з одним учасником. Актуальність таких питань пов'язана з тим, що, по-перше, товариства з обмеженою відповідальністю є найбільш поширеною організаційно-правовою формою юридичних осіб корпоративного типу серед інших; по-друге, у товариствах з обмеженою відповідальністю з одним учасником прийняття рішень після його смерті можливе тільки після отримання одним із спадкоємців свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами; по-третє, на законодавчому рівні практичні аспекти реалізації права на управління корпоративними права до прийняття спадщини потребують удосконалення.

Аналіз окремих досліджень та публікацій. Окремі питання обраної теми досліджувалися у роботах Ю. О. Заїки, В. М. Кравчука, О. Є. Кухарева, О. П. Печеного, Л. В. Сіщук та інших вче-

них. Водночас потребують наукового аналізу практичні аспекти управління корпоративними правами до прийняття спадщини у ТОВ з одним учасником.

Формулювання мети статті. Метою статті є здійснення аналізу положень чинного законодавства, що стосуються управління корпоративними правами до прийняття спадщини у ТОВ з одним учасником. Наукового дослідження потребує також питання отримання одним із спадкоємців свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами.

Виклад основного матеріалу. Норми законодавства викликають багато питань при здійсненні управління корпоративними правами до прийняття спадщини у юридичних особах корпоративного типу, в тому числі й в товариствах з обмеженою відповідальністю. Більше того, дуже часто на практиці можна стикнутися із ситуацією, коли помирає єдиний учасник товариства з обмеженою відповідальністю, і відповідно прийняття рішень щодо діяльності товариства стає неможливою, а у випадку, коли такий учасник ще й був директором товариства, то ситуація ще більше ускладнюється.

О. Є. Кухарев зазначає, що одним із дієвих механізмів забезпечення прибутковості об'єктів спадкового правонаступництва та запобігання їх знеціненню, є управління спадковим майном [1, с. 85]. Відповідно до ч. 1, 2 ст. 1285 ЦК України якщо у складі спадщини є майно, яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, - відповідний орган місцевого самоврядування, у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту укладають договір на управління спадщиною з іншою особою. Особа, яка управляє спадщиною, має право на вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини.

Згідно ст. 61 ЗУ «Про нотаріат» якщо у складі спадщини є корпоративні права для управління ними, нотаріус, а в сільських населених пунктах - посадова особа органу місцевого самоврядування призначає управителя спадщини з числа спадкоємців або

виконавців заповіту, а в разі їх відсутності - укладає договір на управління спадщиною з іншою особою.

Як зазначає Л. В. Сішук саме до такого складу спадщини, що потребує управління, відносяться й корпоративні права, які належали на момент смерті спадкодавцю, оскільки такі об'єкти мають вартісний характер та потребують вчинення ряду фактичних і юридичних дій для отримання матеріальних вигод, як результату володіння такими об'єктами [2, с. 165].

Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства» № 3253/5 від 22.12.2010 затверджена форма № 20-1 свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами. Тобто, у випадку, якщо у складі спадщини є корпоративні права, то для управління ними, нотаріус за місцем відкриття спадщини призначає управителя спадщини з числа спадкоємців або виконавців заповіту на підставі свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами.

Передумовою здійснення управління корпоративними правами до прийняття спадщини є звернення спадкоємців до нотаріуса за останнім місцем проживання спадкодавця (ст. 1220, 1221 ЦК України). Надалі кожен із спадкоємців, які звернулися до нотаріуса надають згоду про призначення управителем майна одного із них. Свідоцтво, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами підлягає обов'язковому поверненню до нотаріуса за місцем прийняття спадщини після припинення повноважень управителя спадщини. Повноваження управителя спадщини тривають до отримання свідоцтва про право на спадщину на корпоративні права всіма спадкоємцями.

Варто зауважити, що дані про особу, яка є управителем корпоративних прав не вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб- підприємців та громадських формувань (надалі — Єдиний державний реєстр). ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб- підприємців та громадських формувань» (п. 13 ч. 4 ст. 9) передбачає тільки, що в Єдиному державному реєстрі містяться відомості про особу, яка призначена управителем майна фізичної особи-підприємця, а ви-

моги про те, що мають міститися відомості про управителя корпоративними правами учасника юридичної особи відсутні. Тому, коли помирає єдиний учасник товариства з обмеженою відповідальністю відомості в Єдиному державному реєстрі про нього й надалі залишаються доки після прийняття спадщини спадкоємці не звернуться із заявою про вступ до товариства в порядку спадкування. Крім того, відомості зазначені про учасника, який помер вважаються актуальними, що може вводити в оману як інших спадкоємців, так і контрагентів чи будь-яких фізичних та юридичних осіб.

Згідно ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» проведення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі, в тому числі до установчих документів (статуту), пов'язаних із зміною складу засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із смертю засновника (учасника) проводиться на підставі свідоцтва про право на спадщину на частку засновника (учасника) у статутному капіталі юридичної особи.

Згідно ст. 1270 ЦК України для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини. Відповідно до ст. 1298 ЦК України свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення шести місяців з часу відкриття спадщини. Тобто, державна реєстрація змін до відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі, в тому числі до установчих документів (статуту) про засновника (учасника) можуть бути внесені не раніше шести місяців з часу відкриття спадщини.

Відповідно до ч. 2 ст. 1285 ЦК України особа, яка управляє спадщиною, має право на вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини. Більше жодних положень щодо управління спадщиною, в тому числі корпоративними правами не містить ні Цивільний кодекс України, ні ЗУ «Про товариства з обмеженою відповідальністю». Тому виникає питання, які саме рішення має право приймати управитель корпоративними права-

ми, щоб їх можна розглядати через призму «будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини».

Корпоративні права — це об'єкт спадкових прав, який відрізняється своєю динамічністю та мінливістю, оскільки за умови ефективного механізму реалізації цих прав після прийняття спадщини спадкоємець може отримати не тільки той обсяг корпоративних прав, який належав спадкодавцю на момент його смерті, а й прибуток, отриманий від управління такими правами. І навпаки, відсутність належного правового механізму щодо управління корпоративними правами може призвести до негативних наслідків від такої діяльності [3, с. 99].

Таким чином, дії управителя спадщини повинні бути спрямовані на підтримання повноцінного існування і функціонування відповідної юридичної особи, щоб забезпечити перехід прав щодо неї до спадкоємців у стані (за вартісними, кількісними та іншими показниками) не нижчому ніж той, що існував на момент відкриття спадщини [4]. Крім того, як зазначає Заїка Ю. О. управління спадковим майном захищає не тільки приватні, а й публічні інтереси, забезпечує не лише виконання цивільно-правових зобов'язань, а і проведення заходів, пов'язаних із виконанням обов'язків публічно-правового характеру (сплату податків, обов'язкових зборів тощо) [5, с. 29].

У випадку, якщо єдиний учасник, який помер був ще й директором товариства, то тоді діяльність товариства буде повністю заблокованою. Адже, якщо на підставі свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами не прийняти рішення про зміну керівника та внесення відомостей до Єдиного державного реєстру, то неможливим є укладення договорів з контрагентами, подання фінансової та податкової звітності та здійснення повноцінної господарської діяльності товариством. Водночас незважаючи на те, що чіткі повноваження управителя корпоративними правами не визначені, на практиці останній приймає рішення про припинення повноважень керівника, зміну місцезнаходження, внесення змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі

юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та інші рішення протягом дії такого свідоцтва.

Аналізуючи наведене, рекомендується на законодавчому рівні передбачити норму згідно якої відомості про особу, яка є управителем корпоративних прав необхідно вносити до Єдиного державного реєстру та чітко визначити права управителя корпоративними правами до прийняття спадщини. Такі дії повинні бути здійсненні з боку законодавця як з метою захисту прав та інтересів спадкоємців, так і юридичної особи корпоративного типу, в тому числі товариства з обмеженою відповідальністю.

Більше того, у судовій практиці зустрічаються також спори щодо визнання недійсними рішення учасника / загальних зборів учасників, які прийняті управителем корпоративних прав. До прикладу, у справі № 909/5/21 про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства та скасування державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, а саме зміну відомостей про керівника, позивач (один із учасників товариства), підтримуючи позовні вимоги вказав на те, що те, що ЗУ «Про нотаріат» визначає можливість призначення управителя спадщини з числа спадкоємців, а не управителя корпоративних прав, що мало місце в даному випадку, а також призначений нотаріусом управитель спадщини не мав права брати участь у загальних зборах, оскільки він не є учасником товариства.

У рішенні Господарський суд Івано-Франківської області від 13.05.2021 року вказав про наступне: *«Після смерті ОСОБА_7, приватним нотаріусом для управління корпоративними правами призначено з числа спадкоємців ОСОБА_4, до повноважень якого належить управління зазначеними корпоративними правами.*

Інститут управителя спадку є інструментом, який може запобігти настанню економічних збитків як для самого ТОВ та інших його учасників, так і для спадкоємців померлого учасника та визнає правомірним призначення ОСОБА_4 управителем спадщини, в тому числі управителем корпоративними правами.

При цьому звертає увагу сторін на необхідність розрізняти поняття «учасник товариства» та «управитель корпоративними правами». На момент призначення управителем спадку у

ОСОБА_4 виникло лише корпоративне право на управління. При цьому він не являвся учасником товариства та не реалізовував права учасника товариства» [6].

Ситуація може бути ускладнена також коли нотаріус відмовляє в отриманні свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами. В такому випадку управителю корпоративними правами доведеться звертатися до суду та оскаржувати дії нотаріуса, що також може негативно відобразитися на діяльності товариства, оскільки судовий процес тривалий, а протягом цього часу не можливим буде прийняття рішень.

У справі № 181/1120/19 за позовом до приватного нотаріуса про скасування постанови нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії та визнання спадкоємця управителем спадкового майна - корпоративних прав, позивач зазначив, що до прийняття спадщини є необхідність управляти корпоративними правами. *Таке майно має особливий статус, спадкоємець повинен мати повноту юридичних інструментів для управління корпоративними правами підприємства за допомогою яких буде змога вести господарську діяльність, зокрема ведення фінансово-господарських документів, робота з фінансовими установами, прийом та звільнення з роботи підприємства, придбання товарів та послуг, випуск готової продукції тощо. Наголошується про відсутність надання до фіскальних органів відповідної звітності, такі наслідки за відсутності управителя спадкового майна, можуть призвести до припинення діяльності. Позивач вважає постанову нотаріуса незаконною з огляду на те, що управління корпоративними правами, або їх часткою, потребує підтвердження правомочності прав власника спадкоємця такої частки перед третіми особами.*

Суд задовольнив вимоги позивача повністю, обґрунтувавши їх тим, що, окрім позивача про спадкові права більш ніхто не заявляв, заяву про відмову від спадщини позивач не подавав, а перешкодою в нотаріальному призначенні управителя спадщини у вигляді корпоративних прав з числа спадкоємців є безпідставна відмова відповідача у вчиненні нотаріальної дії, який не врахував

положення спеціального законодавства щодо управління вказаним вище спадковим майном. Суд зазначив, що в силу ч.3 ст.49 Закону України «Про нотаріат», нотаріусу або посадовій особі, яка вчиняє нотаріальні дії, забороняється безпідставно відмовляти у вчиненні нотаріальної дії [7].

Варто зазначити також те, що оскільки механізм управління корпоративними правами не є достатньо врегульованим на законодавчому рівні, то виникають питання як діяти нотаріусу у випадку, якщо існує звернення декількох спадкоємців щодо призначення їх управителями спадщини; у випадку, якщо серед спадкоємців є неповнолітня дитина чи потрібна згода органу опіки та піклування на призначення управителя корпоративними правами тощо.

Висновки. Потреба удосконалення чинного законодавства та закріплення чітких положень механізму управління корпоративними правами одним із спадкоємців до прийняття спадщини спрямована на фактичне забезпечення функціонування та здійснення діяльності ТОВ. Смерть єдиного учасника ТОВ, а якщо ще він був і директором зумовить припинення діяльності товариства. Більше того, відсутність належного управління корпоративними правами у такому випадку може також негативно вплинути на майнові права та інтереси спадкоємців, оскільки між моментом відкриття спадщини і моментом її прийняття проходить досить тривалий період у часі.

З урахуванням наведеного існує необхідність на законодавчому рівні передбачити норму згідно якої відомості про особу, яка є управителем корпоративних прав мають бути внесені до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, а також чітко визначити повноваження управителя корпоративними правами до прийняття спадщини спадкоємцями.

1. Кухарев О. Є. Управління спадщиною: стан та перспективи розвитку. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. Випуск 46. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2018. С. 77-88.

2. Сіцук Л. В. *Особливості управління корпоративними правами при спадкуванні. Проблеми цивільного права та процесу: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора О. А. Пушкіна (30 травня 2015 року). Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2015. С. 165-169.*
3. Сіцук Л. В. *Управління корпоративними правами до прийняття спадщини. Приватне право і підприємництво. 2018. Вип. 18. С. 95-100.*
4. Печений О. П. *До питання про зміни у правовому регулюванні управління спадщиною: невідоме реформування. Мала енциклопедія нотаріуса. 2016. № 2 (86). URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/do-pitannya-pro-zmini-u-pravovomu-regulyuvanni-upravlinnya-spadshhinoyu-nesvidome-reformuvannya/>.*
5. Заїка Ю. *Договір на управління спадщиною. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 7. С. 29-34.*
6. *Рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 13.05.2021 р. у справі № 909/5/21 про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства та скасування державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97097757>.*
7. *Рішення Межівського районного суду Дніпропетровської області від 30.09.2019 р. у справі № 118/1120/19 за позовом ОСОБА_1 до приватного нотаріуса Межівського районного нотаріального округу Дніпропетровської області про скасування постанови нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії та визнання спадкоємця управителем спадкового майна - корпоративних прав С(Ф)Г «Кондратюк». Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84592265>.*

Вінтоняк Н.Д. Практичні аспекти управління корпоративними правами до прийняття спадщини у ТОВ з одним учасником

Статтю присвячено питанню управління корпоративними правами до прийняття спадщини у товаристві з обмеженою відповідальністю з одним учасником. Проаналізовано норми чинного законодавства, що визначають механізм управління корпоративними правами одним із спадкоємців до прийняття спадщини. Розкрито практичні аспекти отримання свідоцтва, яке посвідчує повноваження управителя спадщини — корпоративними правами, а також проблемні питання, пов'язані із здійсненням повноважень управителем корпоративних прав. Обґрунтовано необхідність удосконалення чинного законодавства щодо повноважень управителя корпоративними правами, внесення відомостей про особу, яка є управителем корпоративних прав до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Ключові слова: управління корпоративними правами, товариство з обмеженою відповідальністю, спадщина, управитель спадщини, нотаріус.

Vintoniak N.D. Practical aspects of managing corporate rights before accepting inheritance in a single-member LLC

Theoretical and practical issues regarding inheritance management and acquiring and realizing corporate rights by inheritance are widely researched and discussed in the paper. At the same time practical aspects of managing corporate rights before acquiring and realizing corporate right by inheritance in a single-member LLC require in-depth scientific analysis, since legal norms raise many questions when applied.

The article reveals the practical aspects of obtaining a certificate which certifies the authority of the executor of the will (namely corporate rights, i.e. corporate executor), as well as issues related with exercising powers of the corporate executor. It has been stressed that neither the Civil Code of Ukraine nor the law of Ukraine “On limited liability companies” contain clearly defined guidelines on managing corporate rights before accepting inheritance. In practice a question arises as to which decisions the corporate executor is authorized to make so that they could be viewed through the prism of “any necessary actions aimed at preserving an inheritance” pursuant to part 2 of the article 1285 of the Civil Code of Ukraine.

The article points out that the law of Ukraine “On state registration of legal entities, individual entrepreneurs and non-governmental organizations” does not envisage the entry of necessary data about the corporate executor in the National State Registry of Ukrainian Enterprises and Organizations. Therefore the data regarding the corporate executor cannot be found in the National State Registry of Ukrainian Enterprises and Organizations. The data about the deceased member of the LLC remains in the National State Registry of Ukrainian Enterprises and Organizations until after based on the certificate of inheritance the heirs file an application for joining the LLC and introducing necessary changes.

The necessity to envisage a legal norm under which the required information about the corporate executor shall be entered in the National State Registry of Ukrainian Enterprises and Organizations, as well as the need to clearly define the powers of the corporate executor until inheritance is accepted have been substantiated. The aforementioned actions must be taken by the legislature for both protecting the rights and interests of the heirs and for proper functioning of the LLC.

Key words: managing corporate rights, LLC (Limited Liability Company), inheritance, executor of the will, notary.